

LAKIALOITE 8/2005 vp

Laki opintotukilain muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Ehdotamme tällä lakialoitteella hallituksen esitykseen (HE 11/2005 vp) sisältyvän opintolainavähennyksen vaihtoehdoksi 15 prosentin tasokorotusta kaikkien opiskelijoiden opintorahaan. Hallituksen esitys opintolainavähennyksen toteuttamisesta lisää opintotuen lainapainotteisuutta ja opiskelijoiden taloudellista eriarvoisuutta. Hallituksen esityksessä opiskelijoista itsestään riippumattomista syistä johtuvat opintoaikojen pidennykset tulevat muodostumaan opintososiaalisten etuuksien saamisen esteiksi.

Hallituksen esittämässä muodossa opintolainavähennys on epätasa-arvoinen, monimutkainen ja byrokraattinen ja muuttaa suomalaisen

opintotukijärjestelmän opintolainapainotteiseen suuntaan.

Vaihtoehtona hallituksen esittämälle linjalle ehdotamme opintorahan yleisen korotuksen lisäksi, että vanhempien tulot eivät enää pienentäisi alle 20-vuotiaiden toisen asteen opiskelijoiden opintorahan määrää. Ehdotamme myös, että opiskelijoiden asumislisää voitaisiin maksaa myös kesälomakuukausien ajalta. Näillä tukien korotuksilla opintorahan ja asumislisän reaaliarvo voidaan palauttaa vuoden 1995 tasolle ja antaa opiskelijoille mahdollisuus opiskeluun ilman hallituksen esittämiä opintoaikojen lisäkiristyksiä.

PERUSTELUT

Opintorahan tasokorotuksen toteuttaminen

11 §:n 1 ja 3 mom. Opintorahan määrä. Laki-ehdotuksessa esitetään opintorahan korottamista 15 prosentilla nykyisestä. Tarkoituksemme on, että korotus voitaisiin toteuttaa 1.8.2005 lukien. Lisäksi esitämme vastaavan muutoksen pykälän 3 momenttiin, joka koskee mahdollisuutta saada opintorahaan korotusta.

Vuonna 2003 opintorahan saajien määräksi arvioidaan 249 800, joista korkeakouluopiskelijoita 148 300 ja muita opiskelijoita 101 500.

Tällä hetkellä opintorahan suuruus on koulutusasteesta, iästä ja asumismuodosta riippuen 21,86—259,01 euroa kuukaudessa. Nykyisellään opintoraha ei vastaa elinkustannusten tasoa eikä näin ollen mahdollista opiskelijoiden keskittymistä kokopäivätoimisesti päätehtäväänsä eli opiskeluun. Opintorahan taso on vuodesta 1995 jäänyt noin 15 prosenttia jälkeen yleisestä kustannusten noususta.

Opintorahan tason jälkeenjääneisyys asettaa opiskelijat keskenään epätasa-arvoiseen asemaan, kun opiskelijan elintaso on aiempaa voi-

makkaammin riippuvainen vanhempien varallisuudesta, opiskelijan työsaantimahdollisuuksista sekä opintopaikkakunnan hintatasosta. Opintorahan jälkeenjääneisyys onkin tärkeimpiä syitä opiskeluaikojen pitkittymiseen, kun opiskelijoiden on käytävä ansiotyössä opiskelujensa ohessa. Lisäänsiöiden hakemiseen pakotetut opiskelijat myös vääristävät työmarkkinointamme. Erityisesti opiskelijoiden voimakas työllistyminen palvelualojen ammatteihin ravintola-, myymälä- ja kiinteistöhuoltoaloilla on polkenut alan palkkoja ja työehtoja ja siten vaarantanut alalla vakituisesti työskentelevien työllisyyden sekä elintason.

Hallituksen elinikäisen työuran pidentämiseen tähtäävän työvoima- ja koulutuspoliittisen linjauksen toteuttamiseksi hallitus esittää opintolainan verovähennysjärjestelmän käyttöönottamista ja opintotuen opintolainapainotteisuuden lisäämistä. Opintoaikojen lyhentäminen on sinänsä tavoitteena hyväksyttävä, mutta siihen vaikuttavat oleellisesti opintososiaalisten olosuhteiden lisäksi muun muassa yliopistojen ja toisen asteen oppilaitosten opetuksen järjestäminen, se, kuinka paljon opinto-ohjaukseen ja opetuksen resursseihin panostetaan, sekä se, miten laajasti tulevien ikäluokkien edellytetään osallistuvan varusmiespalvelukseen.

Meidän mielestämme hallituksen valitsema opintolainapainotteisuuden korostaminen on väärä ja sosiaalisesti epäoikeudenmukainen keino vaikuttaa opintoaikojen pituuteen, eikä opintolainapainotteisuus tai siihen liittyvä verosubventio mielestämme poista opiskeluaikaista köyhyyttä.

Yliopisto-opiskelijoiden terveystutkimus 2004 (YTHS:n tutkimus 2004) osoitti, että vaikka valtaosalle yliopistoissa opiskelevista nuorista aikuisista elämänvaihe on hyvää aikaa, stressaantumista koskevien kysymysten vastauksissa korostuivat opiskelijan työhön ja opiskeluun liittyvät tekijät.

YTHS:n tutkimuksen mukaan kolmasosa opiskelijoista oli lukuvuoden 2003—2004 aikana kokenut opiskeluun liittyvän työmäärän jatkuvasti tai melko usein liian suureksi. Vastakkaista kokemusta raportoi joka kymmenes. Kol-

manneksella oli vaikeuksia opiskelutaidoissa: tentteihin lukemisessa ja omatoimisten tehtävien tekemisessä, ja viidenneksellä mm. opintojen suunnittelemisessa. Opintoihin saadun ohjauksen ja tuen arvioi 31 % opiskelijoista vajavaiheeksi ja 17 % täysin riittämättömäksi. Lähes joka kymmenes koki olevansa väärällä opiskelualalla, ja 23 % oli alasta epävarma. Lähes kolmasosa ei kokenut kuuluvansa mihinkään opiskeluun liittyvään ryhmään.

Nyt hallituksen linjaukset eivät tuo ratkaisua näihin tutkimuksessa esille nousseisiin opiskelijoiden arjen ongelmiin eivätkä lisää opiskelijoiden hyvinvointia. Päinvastoin opintolainavähennyksen käyttöönottaminen lisää opiskelun pakkotahtisuutta, koska veroedun saaminen on kytketty nykyistä kokonaisopintotukiaikaa lyhyempään aikaan. Suomen ylioppilaskuntien liiton mukaan opiskelijat, joiden opintojen eteneminen on hidasta itsestä riippumattomista syistä, kokevat tällaisen järjestelmän luotaantyöntäväksi ja erittäin hankalaksi. Tällaiseen tilanteeseen joutuvan ei kannata yrittää valmistua opintolainavähennykseen oikeuttavassa määräajassa, kun lopulliseen opintolainavähennykseen ei kuitenkaan lueta kaikkia opiskeluun käytettyjä tuki- eli lainakuukausia. Liiton kannanoton mukaan hallituksen malli opintolainavähennyksestä osoittaa, että sen mukaan kesäaikana ei opiskella ja nosteta opintukia, vaan tehdään töitä. Mahdollisuus opiskella täysipäiväisesti ja ympärivuotisesti ei ole mahdollista niille, jotka sitä haluavat.

Opintolainapainotteinen opintotukijärjestelmä on sivistyksellisten perusoikeuksien suojan näkökulmasta ongelmallinen. Opiskelijoiden opintososiaalisen tilanteen kurjistamisen sijasta opintorahaa tulisi korottaa nykyisestä ja erityisesti korkeakouluissa opinto-ohjausta ja loppu-
töiden ohjausta kehittää opintoaikojen lyhentämiseksi.

Perustuslain sivistyksellisiä perusoikeuksia takaavan säännöksen mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittä-

tää itseään varattomuuden sitä estämättä (PL 16 §:n 2 mom.).

Säännöksen tulkinnassa keinoina, joilla julkinen valta turvaa tosiasiallisen yhdenvertaisuuden ylempään opetukseen, oikeuskirjallisuudessa mainitaan opetuksen ja siihen liittyvien palvelujen maksuttomuus sekä järjestelyt, jotka alentavat välillisiä opiskelukustannuksia (ruokailu- ja asumismenot), ja opintotukijärjestelmä. Perusoikeusuudistuksen yhteydessä sivistysvaliokunta lausui käsityksensä, että opiskelijoiden toimeentuloturva tulee kehittää vastaamaan muuta perusturvaa (SiVL 2/1994 vp). Tähän linjaukseen nähden hallituksen esitys opintolainavähennyksestä on täysin toiseen suuntaan kulkeva uudistus.

Lainapainotteinen opintotuki kohtelee eri opipaineita ja ammattialoja opiskelevia eri tavalla. Opiskelijoiden omat arviot tulevasta opintolainan takaisinmaksukyvyystään säätelevät sitä, kuinka herkästi opintolainaa voidaan käyttää opintojen rahoittamiseen. Ne opiskelijat, jotka uskovat työllistyvänsä akateemisiin matalapalkka-ammatteihin, eivät voi lainoittaa omia opintojaan samalla tavalla kuin ne opiskelijat, joiden tuleva ammatti asettuu palkkahaitarin yläpäähän.

Siirtyminen lainapainotteiseen opintotukijärjestelmään ei myöskään kohtelee neutraalilla tavalla eri sosiaalisista ryhmistä tulevia opiskelijoita. Ylimmän sosiaaliryhmän ja ylemmän keskiluokan suunnasta tuleville opiskelijoille opintolainaa ei muodostu samalla tavalla sosiaaliseksi riskiksi kuin muista väestöryhmistä tuleville opiskelijoille. Sosiaaliset verkostot ovat oleellinen tekijä tulevassa työllistymisessä ja opintovelkojen takaisinmaksussa.

Sosiaalisesti epätasa-arvoistavan luonteensa lisäksi ongelmana lainaosuuden kasvattamisessa on se, miten valmistuneet kykenevät laina- taakkaansa lyhentämään. Useilla julkisen sektorin matalapalkkaisilla aloilla pätevyysvaatimukset ja pätevyiden antavan koulutuksen kesto ovat samat kuin korkeamminkin palkatuilla aloilla, eli opintojen pituus ja opintojen suorittamisen vaatima lainamäärä eivät ole suoraan verrannollisia tulevaan ansiotasoon. Jos pääosa

opintotuesta on jatkossa lainaperusteista, motivaatio kouluttautua näille matalapalkka-aloille laskee entisestään.

Sen sijaan opintorahapainotteista tukijärjestelmää vahvistamalla taataan se, että useimmilla opiskelijoilla on tasa-arvoinen taloudellinen mahdollisuus keskittyä kokopäiväisesti opiskeluun ja siten kartuttaa suomalaista tieto- ja taitopääomaa.

Asumislisän maksaminen lomakuukausilta

14 §. Asumislisä. Opintotuen taso on nykyisin riittämätön, ja opintotukea on syytä kehittää ja korottaa eri tavoin. Lainapainotteisen opintotuen sijasta esitämme eräänä osaparannuksena opintotuen asumislisän säätämistä ympärivuotiseksi siten, että opiskelijalla olisi mahdollisuus saada opintotukea myös lomakaudella, mikäli hänen tulonsa eivät ylitä opintotukilain 17 §:ssä säädettyä määrää. Asumislisän puuttuminen kesäkuukausilta aiheuttaa opiskelijoille usein ylimääräisiä toimeentulo-ongelmia, koska esim. yleistä asumistukea ei myönnetä niin lyhyeksi ajaksi. Opiskelijat ovat usein joutuneet hakemaan toimeentulotukea kesäkuukausiksi. Asumislisän ympärivuotisuus kohentaisi etenkin niiden opiskelijoiden asemaa, jotka opiskelevat myös kesäkuukausina tai jotka eivät onnistu saamaan kesätyötä. Opiskelija-asuntojen tyhjäkäyttö vähenisi. Muutos vähentäisi myös kuntien toimeentulotukimenoja.

Toisen asteen opiskelijoiden opintorahan määrän irrottaminen vanhempien tuloista

19 §:n 2 ja 3 momentin kumoaminen. Ehdotamme, että alle 20-vuotiaiden, perheettömien toisen asteen opiskelijoiden opintotuen määrä irrotettaisiin heidän vanhempiansa tuloista. Sama asiaan kiinnitti huomiota myös eduskunnan valtiovarainvaliokunta talousarviomietinnössään kuluvaan vuoteen koskien (VaVM 41/2004 vp).

Järjestelmä pakottaa opiskelijat palkkatyöhön opintojen aikana ja hidastaa ennen kaikkea vähävaraisten perheiden lasten opintoja, koska

tulorajat on asetettu hyvin alas ja järjestelmä on tämän vuoksi syrjivä.

Voimassa olevan opintotukilain mukaan vanhempien tulot otetaan huomioon toisella asteella opiskelevilla perheettömillä alle 20-vuotiailla. Asumislisää myönnettäessä vanhempien tulot vaikuttavat vain alle 18-vuotiailla, kun haki ja opiskelee muussa kuin korkeakoulussa ja on naimaton ja lapseton. Opintorahan määrää voi-

daan myös korottaa, jos vanhemmat ovat pientuloisia. Vanhempien tuloja ei oteta huomioon, jos opiskelija on avioliitossa tai elatusvelvollinen.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

opintotukilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 21 päivänä tammikuuta 1994 annetun opintotukilain (65/1994) 19 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 19 §:n 2 momentti laissa 1427/2001 ja 19 §:n 3 momentti laissa 734/2001, *muutetaan* 11 §:n 1 ja 3 momentti sekä 19 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 345/2004 sekä

lisätään 14 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 1427/2001, uusi 4 momentti seuraavasti:

11 §

Opintorahan määrä

Jollei 3 tai 4 momentista taikka 17, 19 a tai 20—22 §:stä muuta johdu, opintorahan määrä kuukaudessa on:

1) vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 44,48 euroa korkeakoulussa ja 25,14 euroa muussa oppilaitoksessa, kun opiskelija on alle 20-vuotias, sekä 121,85 euroa korkeakoulussa ja 73,50 euroa muussa oppilaitoksessa, kun opiskelija on täyttänyt 20 vuotta;

2) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle 145,06 euroa korkeakoulussa ja 96,70 euroa muussa oppilaitoksessa, kun opiskelija on alle 18-vuotias; sekä

3) muualla kuin vanhempansa luona asuvalle opiskelijalle korkeakoulussa 297,86 euroa ja muussa oppilaitoksessa 245,64 euroa, kun opiskelija on täyttänyt 18 vuotta tai on avioliitossa taikka elatusvelvollinen.

Jos vanhempien tuloverolain (1535/1992) 30 §:ssä tarkoitettujen puhtaiden ansio- ja pää-

omatulojen yhteismäärä on enintään 13 800 euroa vuodessa, opintorahaa voidaan korottaa seuraavasti:

1) 44,48 euron opintorahaa enintään 67,70 eurolla;

2) 25,14 euron opintorahaa enintään 48,36 eurolla;

3) 121,85 euron opintorahaa enintään 145,06 eurolla;

4) 73,50 euron opintorahaa enintään 96,70 eurolla;

5) 145,06 euron opintorahaa enintään 145,06 eurolla;

6) 96,70 euron opintorahaa enintään 96,70 eurolla.

14 §

Asumislisä

Sen estämättä, mitä 7 c §:ssä säädetään lukuvuoden tukikuukausista, asumislisä voidaan maksaa myös oppilaitoksen lomakuukausilta si-

ten kuin asianomainen ministeriö tarkemmin määrää.

19 §

Vanhempien tulojen huomioon ottaminen

Vanhempien tuloja ei oteta huomioon tässä laissa tarkoitettujen toisella asteella opiskele-

vien, korkeakouluopiskelijoiden ja aikuisopintorahaan oikeutettujen opintotukea myönnettäessä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 _____.

Helsingissä 16 päivänä helmikuuta 2005

Unto Valpas /vas
Jaakko Laakso /vas
Mikko Immonen /vas
Iivo Polvi /vas
Matti Kauppila /vas
Matti Kangas /vas
Markus Mustajärvi /vas
Annika Lapintie /vas
Outi Ojala /vas
Kari Uotila /vas

Suvi-Anne Siimes /vas
Martti Korhonen /vas
Anne Huotari /vas
Minna Sirnö /vas
Mikko Kuoppa /vas
Pentti Tiusanen /vas
Esko-Juhani Tennilä /vas
Erkki Virtanen /vas
Veijo Puhjo /vas